

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. C. Schaeffer / Emmeloord

Overdenkingen bij het avondmaal (3) n.a.v. Psalm 32, 1-4

Davids „Watergate”

Veel bijbeluitleggers nemen aan dat David deze psalm geschiedt heeft kort nadat de profeet Nathan hem heeft aangesproken over zijn ergerlijke zonde tegen Uria. Nathan heeft hem de ogen geopend voor de driedubbele zonde van overspel, roof en moord. Een zonde, begaan tegenover een zeer trouwe knecht nog wel.

Bij dit alles was Davids geest vol bedrog geweest. Toen bleek dat Bathseba een kind van hem verwachtte had hij alles in het werk gesteld om Uria te laten doorgaan voor de vader. Toen dat niet lukte stuurde hij zijn toegewijde dienaar met zijn eigen doodvonnis terug naar het front. Het is een verhaal dat aan alle kanten stinkt als een beerput. Maar David had er een deksel op gedaan. In de ogen van de mensen (wellicht met uitzondering van Bathseba en van generaal Joab) bleef hij de goede, rechtvaardige koning. En in de ogen van God . . . ? Nu, daar dacht David niet aan. Hij hield zich groot. En zo was zijn geest vol bedrog. Hij bedroeg de mensen en hij bedroeg zich zelf.

Publiek démasqué

Maar God kan niemand bedriegen. Nathan komt en trekt met een ferme ruk het deksel van de beerput af. De stank slaat David in het gezicht. En zijn troon en zijn koninklijke waardigheid kunnen hem niet meer overeind houden. Het is hem onmogelijk zich nog langer groot te houden. Hij doet ook geen enkele poging meer. Hij belijdt schuld en zegt: Ik heb tegen de HEERE gezondigd.

En waarom zal David dan de mensen nog langer bedriegen, nu hij weet dat God hem doorziet? En in de troonzaal, de rechtzaal, voor de oren van alle aanwezigen geeft de hoogste rechter van Israël zijn eigen gruwelijke misdaden toe. Bij wijze van spreken in een publieke zitting van de ministerraad met de Staten-Generaal en onder de meedogenloos felle lampen van t.v.-camera's bekent de koning zijn schuld.

Menselijk en Goddelijk oordeel

En wat moet je nu met zo'n koning met zo'n besmet verleden? In ons land met zijn overontwikkeld rechtvaardigheidsgevoel zouden we het wel weten. Aftreden natuurlijk! Uit de politiek en nooit meer ergens in uniform verschijnen! Of zoals David zelf vonnis velde over de dief van het

ene oilam uit Nathans verhaal: De man die dat gedaan heeft is een kind des doods. Zal David niet geoordeeld worden met het oordeel, waarmee hij zelf als rechter oordeelde? Maar dan zegt Nathan: De HEERE heeft uw zonden vergeven, gij zult niet sterven, hoewel u door deze daad de vijanden van de HEERE hebt doen lasteren. Is het een wonder dat David jubelt en juicht over het volkomen onverwachte, onbegrijpelijke en onverdiende wonder van de schuldvergeving? Welzálíg, wélzalig de mens wiens overtreding vergeven is! Ja, zo is nu de God die in het avondmaal tot ons komt.

Schuld belijden of verdringen

Achteraf vraagt David zich af hoe hij zo lang zijn zonde voor zich heeft kunnen houden. Hoe heeft hij die weg kunnen dringen uit zijn gedachten? Over het kwaad van de verdringing hoor je veel moderne psychologen ook spreken. Ieder mens loopt gevaar het één en ander te verdringen, zeggen zij. Allerlei driften en begeerten en lusten die van binnenuit komen, maar door onze opvoeders het stempel 'zondig' kregen opgedrukt. Vele vormen van genot b.v. of eens ongeremd kwaad worden — dat kan en dat mag allemaal niet. En daarom dringen we het weg in ons onderbewustzijn.

Maar ja, daar wroet en woelt het toch maar door, zeggen de psychologen. En daarom zouden veel mensen innerlijk ongelukkig en onrustig zijn. Maar dat is niet gezond. Een mens moet zich meer uitleven. Laat hij maar lekker genieten als hij er zin in heeft, aldus de zielenkenners. Of laat hij maar heerlijk razen en tieren. Geef er maar aan toe. Dat is gezond! Daar knap je juist van op.

Er is echter één ding dat juist door veel psychologen wordt verdrongen. Dat is het besef van schuld. Schuld is voor menigeen een vies woord. En aan de kerk wordt verweten dat zij met haar leer van de zondeval en de erfzonde en de totale verdorvenheid van de menselijke natuur haar leden een schuldkompleks heeft aangepreft. Zo staat de psychologie tegenover het evangelie.

Het is opvallend hoe de psalmdichter precies het tegendeel heeft ervaren. Hij heeft toegegeven aan zijn lusten. En van schuld wilde hij niet weten. Daar zweeg hij over. Maar dát juist vergalde zijn leven. Zijn geweten kwam in opstand, brandde als vuur in zijn binnenste. Al de tijd van zijn zwijgen was zijn leven één en al onrust, onvrede, benauwdheid en angst. Want zijn zonde was een feit. Wat gedaan is, is gedaan. Dat wast al het water van de zee niet weg. En het wordt ook niet minder naarmate er meer tijd over heen gaat. De zonde van vorig jaar mag minder lijken dan die van gisteren, maar dat is zelfbedrog.

David heeft ervaren dat zijn schuld van binnenuit bleef woelen en wroeten. Ik heb eens gelezen dat het een algemene ervaring van moordenaars en misdadigers is dat het in zekere zin een opluchting is wanneer hun misdaad aan 't licht komt. Verdringen en verzwijgen verziekt het leven.

Pleidooi voor een federatief kerkverband (1)

In het vorige artikel heb ik uiteengezet hoe er onder ons twee visies leven op de vorm van het kerkelijk samenleven.

De een ziet een verbond van kerken onder een artikelsgewijze kerkenordering als het ideaal, de ander kiest voor een federatie van kerken. In dit artikel wil ik nader op deze twee idealen ingaan. Ik doe dit pas na de twee vooropmerkingen die ik de vorige keer gemaakt heb en ook zonder dat ik iemand wil kwetsen of mijn standpunt als het enig ware wil voordragen. Ik geef mijn beschouwingen ter overweging in de hoop en met het gebed dat het de gemeenschap van onze kerken opbouwt en de meningsvorming bevordert, welk ideaal Opbouw steeds voor ogen houdt. Daarom ben ik blij dat ds G. Janssen op mijn artikelen een reactie zal schrijven, zodat u zelf kunt meedenken en zowel zijn als mijn standpunt wilt overwegen in het licht van de Schrift.

Hoe is de stand van zaken op dit moment?

Zoals u weet is er in de achter ons liggende jaren van 1974 tot 1980 druk gewerkt aan de vorming van een kerkelijk accord. Er is bij mijn weten maar één kerk die zich aan alle meningsvorming om te komen tot een kerkelijk accord onttrokken heeft en dat is de kerk van Oegstgeest. Op zichzelf genomen is dat helemaal niet erg, omdat deze kerk samen met ons gemeente van Christus is en inhoudelijk met ons op dezelfde weg staat - alleen wat betreft de vorm van ons samenleven zich zeer uitgesproken opstelt: nooit meer terug naar iets dat zelfs maar riekt naar de oude Dordtse kerkenordering.

De overige kerken zijn ondanks Oegstgeest toch de weg ingeslagen van de vorming van een kerkelijk accord. Toch moet niemand zich op deze betrekkelijke eensgezindheid verlaten, want er is geen discussie gevoerd over de twee verschillende idealen die twee groepen van onze kerken bezielen op dit punt. Het lijkt alsof er eensgezind gebouwd wordt aan een kerkelijk accord, maar dat is schijn. Zolang er alleen nog maar gepraat wordt over afspraken die in beider kraam te pas komen - om het wat oneerbiedig uit te drukken - worden wij het wel eens: daarom zijn artikelen als art. 31, 32, 33, 36 en 38 met niet al te veel discussie aanvaard. Zij bestaan uitsluitend uit een herhaling van de praambule (art. 31) en een bundeltje afspraken over het „waar”, „hoe laat” en „hoe vaak”, die nu eenmaal bij

iedere contactoefening - in de vorm van een verbond, of van een federatie - nodig zijn. Maar zodra er een artikel aan de orde komt waarin een meer principiële uitspraak moet worden gedaan over de vorm waarin wij samenleven, zoals art. 34, dan blijkt dat de gevoelens hoog oplopen en de meningen scherp tegenover elkaar staan.

Zonder nu op deze meningsvorming direct in te gaan die een zaak is en blijft van de kerkelijke vergaderingen, zou ik nu in dit artikel deze op de achtergrond liggende verschillen eens willen doorspreken.

a. Is het ideaal om van onze 93 kerken een verbond van kerken te maken een juist - door de Schrift geboden - ideaal? Ik zelf meen van niet. Het opvallende van het N.T. is dat de vorm van kontaktoefening tussen de plaatselijke kerken minstens één keer in Hand. 15 en wij lezen in geen enkele brief van Paulus, gericht aan deze plaatselijke gemeenten ook maar één woord in die richting. Nergens zegt Paulus: letten jullie er wel op dat je regelmatig elkaar opzoekt en je gemeenschappelijke agenda afhandelt... Integendeel: wij ontmoeten in het N.T. zeer verschillende gemeenten, zo... dat je in iedere gemeente weer iets anders aantreft van de veelkleurigheid van Christus her-scheppend werk: in Efeze zijn de ambten heel belangrijk - in Corinthe spelen de geestesgaven een belangrijke rol en je treft in geen van deze brieven een model aan waaraan iedere gemeente moet voldoen. Wel roept Paulus iedere gemeente op om Christus gestalte te vertonen, te wandelen in de Geest, een licht te zijn, in de wereld en elkaar in liefde te dienen.

Nu kan ik mij voorstellen dat iemand mij biblicisme verwijt: de situatie van de gemeenten in het N.T. kan je niet zomaar overbrengen op de situatie van de Nederlands gereformeerde kerken. Er was in die tijd geen contactmogelijkheid tussen Efeze en Corinthe - er was geen vervoer; de afstanden waren groot etc. Dat is waar.

In de tweede plaats lezen wij nergens een verbod dat plaatselijke kerken zich gezamenlijk niet mogen organiseren in één verbond

pastorale notities

AANBIDDING

De Here Jezus zei tegen de Samaritaanse vrouw: „De Vader zoekt (zulke) aanbidders”. Aanbidden is heel wat anders dan bidden. We voelen wel aan, wat ermee bedoeld wordt, maar we weten er niet goed weg mee. Misschien kunnen Oosterse Christenen dat beter: met hun gestalte, hun woorden, hun lied en de toon waarop, vorm geven aan hun eerbied en aanbidding. We weten wel van de Heilsoldaten, die te pas en soms te onpas Halleluja roepen, en van de Pinkstergemeenten, die op vele momenten zeggen: Prijs de Heer. Maar het lijkt er dan vaak op, dat de gloeiende lava van die woorden gestold is tot een verstening. Het klinkt niet altijd echt. Men zal zeggen: Wij kennen de aanbidding wel in onze samenkomsten als gemeente. We zingen dan immers psalmen en geestelijke liederen,

waarin we Gods lof verkondigen. Dat is inderdaad waar, als je op de woorden let. Maar in de praktijk is het vaak zo, dat ons zingen gezien wordt als een variatie in het programma; een intermezzo. Zoals wanneer iemand op een feest de hoofddelen van het programma „aanelkaar praten” moet. En zoals een dominee uit grootvaders tijd het formuleerde, wanneer hij de tussenzang aankondigde: „De gemeente heffe thans, tot here stichting en tot mijne verpozing, van den drie-en-dertigsten psalm het eerste zangvers aan”.

De aanbidding vraagt weinig woorden, maar ze moeten wel zeer zinvol zijn en uiterst gevoelig reageren op wat er gebeurd is; op wat er gezien is en gezegd. Een bijzonder goed voorbeeld vind je in het oude doopsformulier. Vóór de doop van het kindeke wordt de Here aangebeden met de woorden: „O almachtige en eeuwige God”. Ná de doop: „Almachtige, barmhartige God en Vader!” Want tijdens de doop is Gods barmhartigheid zichtbaar geworden en Zijn Vaderschap over een aangenomen kind. Dus is dan ook de aanbidding anders. Maar het valt niet op. Bij ons is de aanbidding zo terloops en dat lijkt me niet goed.

A. H. Algra, Sliedrecht

of federatie en tenslotte: de bovengenoemde argumenten keren zich ook tegen een kerkverband in de vorm van een federatie. Men had in de N.T.ische tijd nl. ook geen federatief verband. Er was in het begin in het geheel geen georganiseerd verband. Dat is pas later gegroeid na ± 200.

De conclusie moet zijn: het N.T. leert ons niets over de vorm waarin plaatselijke kerken onderling zich gezamenlijk organiseren. Het wordt aan de vrijheid van de gemeenten onder leiding van de Heilige Geest overgelaten.

b. Toch kunnen wij uit het N.T. wel enige dingen leren die in ieder geval van toepassing zijn voor het samenleven van kerken.

1. Hun onderlinge gemeenschaps-oefening moet een gemeenschaps-beoefening zijn in Christus. Ze moet worden beheerst door het Woord, het gebed, wederzijds dienstbetoon, gemeenschappelijke toerusting. Overal waar er intergemeentelijke contacten plaatsvinden lezen wij van zo'n soort kontaktoefening. Rond de genade van Jezus Christus (Hand. 15:11) en openheid voor de leiding van Zijn Geest (15:28) en gebed (15:40), wederzijdse steun (1 Cor. 8) en toerusting (Col. 4:16). Het lijkt totaal overbodig om dit nog eens op papier te zetten en te benadrukken, maar toch is het vandaag voor onze omgang zeer actueel. In toenemende mate worden onze intergemeentelijke contacten weer juridisch en steriel. Ik heb sinds 1970 geen juridische verklaring meer mee hoeven nemen naar een intergemeentelijke vergadering, maar toen ik vorig jaar weer eens een vergadering bezocht in de regio

Utrecht bleek het weer opnieuw nodig om een juridische verklaring in te dienen waarin stond dat ik officieel was afgevaardigd door de gemeente in Utrecht. Weer opnieuw worden wij bezig gehouden door intergemeentelijke vergaderingen die zich uren en uren bezig houden met artikelen en formuleringen en juridische aangelegenheden - zonder dat de vergaderingen ons opbouwen in het geloof, zonder werkelijk gebed, zonder wederzijds dienstbetoon of onderlinge toerusting. Zo'n ontwikkeling benauwt mij verschrikkelijk en ik weet niet wat ik er mee aan moet. De ene keer onttrek ik mij er innerlijk (en uiterlijk) aan, dan voel ik mij weer schuldig omdat onttrekking toch ook geen oplossing is, en ga ik maar weer een keer er naar toe om toch de gemeenschap niet op te breken. Maar een wijziging ten goede kan ik toch ook niet aanbrengen. Daarvoor moet je met meer gelijkgezinde mensen samen-zijn. Nu probeer ik weer op deze wijze via dit blad om op een zo eerlijk mogelijke manier en oog in oog met een oudere broeder-predikant verantwoording af te leggen van wat in mij leeft.

Ik heb er in een vorig artikel ook wel eens over geschreven onder de titel „Wijnzakken” dat ik mij niet aan de steeds sterkere indruk kan onttrekken dat zulke juridisch opgezette intergemeentelijke vergaderingen oude wijnzakken zijn die niet geschikt zijn voor de nieuwe wijn van de Geest van God - heus niet alsof ik over die nieuwe wijn zou beschikken en die anderen niet. Ik geloof dat wij allen in onze tijd na een pijnlijke scheuring in 1970 mogen rekenen met en leven uit de nieuwe wijn van Gods Geest

die in 1980 anders geschonken wordt dan in 1618 of 1834 of 1944. Hoe ook: die oude wijnzakken van een juridische kontaktoefening onder een kerkenordening die als een soort wet moet functioneren - met eventuele uitstoting uit het verband als straf op je zonde en met - op-

nieuw, zij het onder andere namen zaken als credentiebrieven, ratificatie-recht etc. etc. - zij zijn naar mijn vaste overtuiging niet door de Schrift geboden en met vele zonden bevuurd. Er staat m.i. geen andere weg open dan hier een duidelijk neen te laten horen.

H. de Jong / Amsterdam

Nabetrachting van het kernwapenvraagstuk (1)

Ons blad is aan de lezers nog iets verschuldigd. Aan het eind van de discussie over het kernwapenvraagstuk (zie de nrs. van maart en april) stelde ik de mogelijkheid open, persoonlijk te reageren op hetgeen door de gespreksdeelnemers was geboden. Naar vermogen en voor zover nodig zou daar dan door elk van hen op geantwoord worden. Er hebben er zich niet velen met vragen of opmerkingen aangemeld. In totaal twee die met nieuwe gezichtspunten of nog niet genoemde argumenten kwamen. Een van hen die reeds op 8 april een tussentijdse reactie leverde, wil ik zelf te woord staan, de ander zal door prof. Schuurman beantwoord worden.

Het verantwoordelijkheidsgevoel van het smalle deel gewogen

Met erg veel belangstelling volg ik in „Opbouw” de discussie tussen Goudzwaard en De Jong. Vooral door wat de laatste schrijft in het nummer van 4 april voel ik me persoonlijk ter verantwoording geroepen. De Jong heeft het daarin over „jongeren van de nieuwe levensstijl, de kritische jongelui, het alternatieve smalle deel van de frivole grote hoop”. Onder hen treft hij degenen aan die b.v. nee zeggen tegen de militaire dienstplicht. Daardoor krijgen ze voor hem iets maatschappelijk en politiek onbruikbaar. Hij verwijst ze o.a. dat ze zich afzijdig houden van de samenleving en haar noden.

Omdat ik zelf nee gezegd heb tegen de militaire dienstplicht wil ik hier ingaan op dit verwijt „maatschappelijk en politiek onbruikbaar” te zijn.

Ik denk nl. dat je het omgekeerde zou kunnen stellen: omdat de maatschappij hen onbruikbaar vindt, omdat de samenleving *geloofd* in hun onbruikbaarheid onttrekt men hen aan de mogelijkheid als burger verantwoordelijkheid te dragen voor defensie. Men zondert hen af in tewerkstellingsobjecten, zij mogen zich niet meer met defensie bemoeien.

Ik heb nee gezegd tegen de militaire dienstplicht en vervul momenteel m'n vervangende dienst op een arbeidsbureau in den lande — op zich misschien wel zinvol, maar ik zou liever bezig zijn met defensie. Ik

sta erg positief tegenover dienstplicht t.b.v. defensie. Alleen: ik heb gewetensbezwaren tegen onze vorm van defensie.

Ik stel me graag beschikbaar om me bezig te houden met de ontwikkeling van een *alternatieve vorm van defensie*. Dat mag niet.

Hoewel ik best begrip kan opbrengen voor de achtergrond daarvan vind ik het wel erg wrang als je dan toch wel maar eventjes een etiket opgeplakt krijgt van „afzijdige opstelling”.

Er zou nl. best wel eens wat meer nagedacht kunnen worden over een alternatief voor onze militaire defensie.

Persoonlijk vind ik de manier waarop velen op het (al dan niet nucleair-) militaire paard wedden als enige vorm van defensie onverantwoordelijk. Ik zie het kwaad en het gevaar bij de huidige defensie niet alléén in de dingen, de wapens die gebruikt worden, maar óók in de mensen, juist omdat ik geloof in de Bijbelse openbaring aangaande het wezen van de (misschien nog zo verantwoordelijk voelende) mensen die deze dingen moeten gebruiken. Onze wapeniging verontderstelt dat er mensen zijn, halfgoden, die inzake de zich ontwikkelende waansituatie de juiste beslissingen rondom de eventuele dood van honderden miljoenen kunnen nemen zonder dat de situatie hen uit de hand loopt.

Dát noem ik onverantwoordelijk!

En inderdaad, om met De Jong te spreken: deze onverantwoordelijkheid moet de wereld uit, te beginnen bij de Gemeente! Onverantwoordelijk noem ik het dat pas drie jaar geleden door de overheid een wetenschappelijk onderzoek is ingesteld naar mogelijkheden van zgn. „geweldloze konfliktoplossing”.

Gene Sharp, één van de leden van deze onderzoeksgroep presenteert zijn ideeën over geweldloze weerbaarheid als een *wetenschappelijk verantwoord* alternatief voor de wapeniging (Hervormd Nederland, 5 april '80). Hij is niet zozeer tot de keus van dat alternatief gekomen door een innerlijke overtuiging, hij is geen principieel tegenstander van het gebruik van geweld, maar hij kwam daartoe op grond van een afweging van allerlei factoren waarbij het pogen zo

min mogelijk slachtoffers te maken, de belangrijkste lijkt te zijn. Binnen onze kringen is hierover, voor zover ik weet, nog nooit serieus nagedacht. Dit is onverantwoordelijk, om geestelijke, morele, financiële en veiligheidsoverwegingen.

Overigens heb ik er persoonlijk bezwaar tegen, geweldloosheid, ofwel sociale verdediging, alléén maar te rechtvaardigen op grond van haar mogelijkheid méér succes te hebben als strategie dan de (kern)bewapening.

In 1973 zeiden een aantal mensen binnen de Wereldraad van Kerken dat ze van mening waren dat geweldloze aktie de enige mogelijkheid van defensie is die verenigbaar is met gehoorzaamheid aan Jezus Christus. Zij erkenden dat deze leer hard is en dikwijls zonder succes zal zijn. Vóór alles was geweldloze aktie voor hen een *getuigenis*, een weg des geloofs en in de 2e plaats een defensief middel. Inderdaad, een middel dat als strategie kán falen, maar dat geldt ook voor de huidige afschrikkingsstrategie. Een middel dat niet vervalt in de stijl waarmee een tegenstander ons bedreigt, om met Goudzwaard te spreken. Een middel dat niet bijvoorbeeld de mogelijkheid uitsluit tot een positieve relatie met de ander te komen, een middel gericht op bekering en niet op vernietiging.

En misschien is het wel zo dat God van ons vraagt liever te lijden dan door massavernietigingswapens beschermd te willen worden.

Geref. Bonds-ouderling J. Haack, lid van de generale synode der Herv. Kerk schreef vorig jaar in het R.D.:

„Als we kiezen voor de weg die steeds meer wordt gewezen, eenzijdige ontwapening en de kernwapens de wereld uit, dan dienen we ons te realiseren dat we de woestijn ingaan, waar het martelaarschap ons kan wachten. Denk aan de lijdensweg van zoveel Christenen onder totalitaire regimes. Maar heeft de geschiedenis ons niet met veel voorbeelden laten zien dat God daar Zijn Gemeente een tafel aanricht? Erger zou zijn dat we misschien in onze samenleving niet meer verdrukt worden, omdat aan ons zo weinig te zien is dat we bij Jezus geweest zijn”.

Misschien moeten we ons veel meer gaan bezighouden met het specifieke lijden als kruisdragen van Christus, vanuit de wetenschap dat het een knecht niet beter zal vergaan dan zijn Heer. Paulus, de apostel in de gestalte van de Gekruisigde, kende de ervaring van „uitvaagsel van deze wereld te zijn, als aller voetveeg” en hij schreef dat „allen die in Christus Jezus godvruchtig willen leven, vervolgd zullen worden”.

Jan Venderbos, Ermelo

Antwoord

Zoals ik heb geschreven, moet er in onze samenleving plaats zijn voor degene die gewetensbezwaren heeft tegen het vervullen van zijn mili-

taire dienstplicht en om die reden ook dienst weigert. Gelukkig is dit in ons land ook het geval. Het gaat dan in de regel om mensen die het op geen enkele wijze met hun geweten in overeenstemming kunnen brengen, om wat voor reden dan ook, een evenmens te doden. Hun recht om in dezen naar de stem van hun geweten te luisteren is hun bij de wet gewaarborgd.

Iets anders is het, wanneer mensen *geargumenteerd* dienst willen weigeren. Heeft een *gemoedsbezwaar* iets persoonlijks, een *argument* bedoelt kracht van algemene geldigheid te hebben. Dat wil zeggen: weigert iemand dienst, bijvoorbeeld onder het argument dat hij niet mee wil doen aan de afgoderij met het militaire apparaat, dan heeft zijn redenering behalve een verdedigende ook een aanvallende strekking. Of hij het zich bewust is of niet, of hij het wil of niet, of hij het met zoveel woorden zegt of niet zegt, hij stelt degenen die *wel* in militaire dienst gaan, schuldig aan afgoderij. Hij moet dan ook niet vreemd opkijken, als daar reactie op komt; als niet alleen zijn mede-christenen zich tegen dit verwijt van afgoderij verdedigen maar als van die kant ook tot de aanval wordt overgegaan en de dienstweigeraars worden aangesproken op de gevolgen die uit hun opstelling voortvloeien. Er is dan geen reden om verongelijkt te klagen dat men zo maar eventjes het etiket opgeplakt krijgt van „afzijdige opstelling”.

Natuurlijk heb ik de dienstweigeraars scherp aangevallen met mijn beweren dat ze voor mij iets maatschappelijk en politiek onbruikbaar hebben. Daar wil ik me ook helemaal niet onderuit praten. Alleen, realiseert de principiële-politieke dienstweigeraar zich dat hij mij even scherp, zo niet nog scherper, aanvalt, wanneer hij dienst nemen in het leger afschildert als afgoderij? Of als hij zegt, dat geweldloze aktie de enige mogelijkheid van defensie is, die verenigbaar is met de gehoorzaamheid aan Jezus Christus? Realiseert hij zich dat hij mij daarmee raakt in het meest wezenlijke van mijn geloof, namelijk het Godsvertrouwen en het gehoorzaam volgen van de Here Christus?

Let wel, ik klaag daar niet over. Hij mag dat vrijelijk doen. Ik wil me er ook over verdedigen, geduldig en geargumenteerd, zoals ik gepoogd heb. Maar wie kaatst, moet wel de bal verwachten.

Maar op het eerste gezicht hebben we hier met iets anders te maken dan principiële dienstweigering. „Ik sta erg positief tegenover dienstplicht t.b.v. defensie. Alleen, ik heb gewetensbezwaren tegen onze vorm van defensie. Ik stel me graag beschikbaar om me bezig te houden met de ontwikkeling van een *alternatieve vorm van defensie*. Dat mag niet.”

Nu, het zou vreemd zijn als dat wel zou mogen. Stel je voor, iemand zegt: ik ben een sportliefhebber. Ik zie ze daar voetballen en nu heb ik

me aangemeld om binnen die voetbalclub te ijveren voor een alternatieve sport, te weten handbal, en dat mág niet! Terecht zou dat niet mogen.

Maar wat wél mag, dat is dat onze briefschrijver *buiten het militaire dienstverband om* nadenkt over en werkt aan alternatieve vormen van verdediging. Dat mag niet alleen, maar ik zou hem daarin willen stimuleren. Het zou toch een heel ding zijn als er een methode gevonden werd die het mogelijk zou maken het vrije Westen effectief te verdedigen met een drastische beperking van het aantal slachtoffers. Ik heb dan ook, evenals hij, met grote belangstelling kennis genomen van wat de heer Gene Sharp gezegd heeft over geweldloze weerbaarheid, in het interview in *Hervormd Nederland* van 5 april j.l.

Maar mijn teleurstelling hierover kan ik niet voor me houden. De enige concrete voorbeelden van geweldloze weerbaarheid die uit het werkelijkheidsvreemde verhaal van de heer Sharp naar voren springen, zijn Tsjecho-Slowakije en de (vroegere) hollands waterlinie. Nu, wat Tsjecho-Slowakije betreft, het enige dat in Praag-1968 duidelijk is geworden, is dat Rusland er voors hands nog tegenop ziet om *voor het oog van de wereld* (de t.v.!) een opstand bloedig neer te slaan. Daardoor behaalden de discussiërende in plaats van vechtende burgers daar een schijn van (overigens zeer kortstondig) succes. En wat de hollands waterlinie betreft, is ook inundatie geen geweldmiddel? Ze is bovendien slechts zinvol naast andere geweldmiddelen, niet *in plaats daarvan*. Maar hoe onbeholpen deze uitkomsten tot dusverre ook zijn, het zoeken naar verdedigingsmiddelen die met zo weinig mogelijke toepassing van geweld een zo groot mogelijk rendement van veiligheid bieden, moet aangemoedigd worden.

Echter, mijn geachte briefschrijver zit niet op deze lijn, al wekt hij even die indruk. Want van *taktische* geweldloosheid à la Sharp stapt hij toch weer over op *principiële* geweldloosheid à la het pacifisme. En daarover behoeft ik verder niet te schrijven. Zo min als trouwens over de *verantwoordelijkheid* t.a.v. de wapenhantering. Men herleze slechts de discussie.

Wel nog dit. In het citaat van J. Haack treft mij opnieuw de verwarring die er heerst omtrent de verhouding tussen kerk en staat. „Als wij kiezen voor de weg die steeds meer wordt gewezen, eenzijdige ontwapening en de kernwapens de wereld uit, dan dienen we ons te realiseren dat we de woestijn ingaan... Maar heeft de geschiedenis ons niet met veel voorbeelden laten zien dat God daar zijn Gemeente een tafel aanricht?” Men krijgt hier de indruk dat *de christelijke gemeente* tot dusver bewapend was en daarvan nu nodig af moet. Er gaat een belangrijk stuk helderheid van denken verloren, als we het inzicht opgeven dat kerk en staat elk een onderscheiden ambt hebben. We moeten het daar een andere keer nog

maar een apart over hebben. Eerst evenwel luisteren we nog naar een discussie tussen een andere briefschrijver en prof. Schuurman.

—o—

Op het hem van te voren toegezonden antwoord van mij reageerde de heer Venderbos nog met het volgende:

Zeer kort en bondig — puntsgewijs — een reactie:

1. „Wie kaatst moet de bal verwachten”.

Ik maak ernstig bezwaar tegen het idee dat als iemand geargumenteerde dienst weigert, omdat hij als christen het *voor zichzelf* afgoderij vindt, hij hoe dan ook degene die wél in dienst gaat beschuldigt van afgoderij. Ik weet dat er dienstweigeraars zijn die dat doen, maar het gaat niet aan daarom generaliserend te spreken. M.i. heeft dit geen enkele zin, integendeel: belemmert het alleen maar het zo broodnodige gesprek tussen beiden. (Dat neemt niet weg dat er binnen de Gemeente ruimte moet zijn om de ander op een gegeven moment te vragen: pleeg je hier nou geen afgoderij?)

2. *De parallel van de sportliefhebber.* Om bij de vergelijking te blijven: je beschuldigt degene die buiten die voetbalclub aan handbal gaat doen er toch niet van dat hij geen sportliefhebber zou zijn? Waarom krijgt iemand die buiten de traditionele kaders om aan een alternatieve vorm van defensie wil werken dan het etiket „maatschappijpolitiek onbruikbaar”?

3. *De les van Tsjecho-Slowakije.*

Ik heb blijkbaar meer dan drs De Jong van deze les geleerd: nl. dat het geweldloos verzet enorm succes had totdat... het bericht van de Tsjecho-Slowaakse regeringsleiders kwam, die in Rusland belangrijke concessies gedaan hadden.

Overigens: ook ik heb enorm veel vragen bij geweldloze weerbaarheid. Ik heb er echter nóg meer bij militaire defensie!

4. *Taktiek of principe?*

Er is bij mij geen sprake van „overstappen” van de ene op de andere lijn. Geweldloze weerbaarheid kies ik na een afweging van allerlei factoren. Eén van die factoren is mijn christelijke levensbeschouwing. Echter, er zijn mensen, zoals Sharp, die kiezen voor geweldloze weerbaarheid op grond van louter rationele argumenten. D.w.z. óók op grond van wetenschappelijke argumenten kun je daarvoor kiezen.

5. *De verhouding tussen kerk en staat.*

Deze laatste opmerkingen van De Jong begrijp ik niet. Een onderscheiden ambt betekent toch geen (Lutherse) twee-rijken-leer? De gevolgen daarvan hebben we gezien in de houding van sommige orthodoxe protestanten tijdens Hitler-Duitsland.

J. A. Venderbos

Naschrift. Zoals ik al zei: over dat laatste moet 't nog maar eens afzonderlijk gaan. Dat houden de lezers dus nog te goed.

Ad Berger / Driebergen

Wat verwacht de jeugd van de kerk?

Omdat ik alleen praat over de jeugd en de kerk, ben ik daardoor al gedwongen om een beetje ongenueanceerd te zijn. Daarvoor bij voorbaat mijn excuses.

Ik praat vanuit de jeugd van 15 tot 25 jaar, en vooral vanuit de buitenkerkelijke- en randkerkelijke jeugd, waar ik vanuit m'n werk het meest mee te maken heb.

Ik denk, dat het goed is om in het kader van deze lezing uit te gaan van de zgn. ABC-formule. In deze formule hebben we dan een kapstok gevonden van waaruit er gepraat kan worden over wat jeugd in de kerk aanspreekt en ook wat daaraan volgens hen ontbreekt.

In de ABC-formule staan de letters voor: A – Aktie

B – Bezinning

C – Contact

Als we beginnen met de B van bezinning, dan moeten we konstateren, dat deze bezinning in onze kerken (maar ook in het algemeen in kerkelijk Nederland) vrij goed vertegenwoordigd is. We zijn b.v. in de eredienst nogal verbaal gericht; er wordt veel gepraat in gespreksgroepen, discussiegroepen, bijbelgesprekskringen, etc. Hoewel aan deze bezinning dus in het kerkelijk leven een brede plaats wordt gegeven, zijn er toch ook nog wel veel jonge mensen die in al dit verbaal geweld toch het direkt vanuit de bijbel praten missen. In allerlei discussies wordt er vaak meer geredeneerd vanuit „zo hebben we het altijd gedaan” (traditie), dan dat een gesprek direkt wordt gekoppeld aan een bepaald bijbelwoord.

Wat meer ontbreekt zijn de C van contact, warmte, het tonen van emoties en de A van actie. Het is goed om te beseffen dat deze drie elementen van het kerk-zijn ook staan voor verschillende typen mensen. Blijft de kerk b.v. helemaal rondom B „hangen”, dan krijg je een verbaal gerichte gemeenschap, ook weleens middenstands-kerk genoemd, waarbij de mensen die meer actie-gevoelig zijn, niet zo gauw hun plaats zullen vinden in het kerkelijk leven.

Na deze korte inleiding dan nu mijn eerste punt:

- 1) Jongeren missen in de kerk een gebrek aan warmte.

Veel jongeren die bij Youth for Christ tot geloof komen, vaak vanuit een rand- of buitenkerkelijke situatie, verdwijnen naar de zgn. „vrije” groepen. Hier is enorm veel aandacht voor betrokkenheid op elkaar, ontmoeting in kleinere groepjes, en wat ook heel belangrijk is, het ontmoeten van elkaar door de week. Zet hier maar eens de geluiden naast die ook in „onze” kring nog wel eens gehoord worden van mensen die zeggen, dat „gebeds- en bijbelkringen door de week van hen niet zo hoeven, omdat zondags het Woord toch bediend wordt en er in het midden van de gemeente genoeg plaats is voor het gebed”. Als deze houding of dit klimaat wat algemener is dan de enkeling die zich op deze wijze opstelt, zullen de jongeren heel duidelijk gemotiveerd raken om naar de kleinere groepen te gaan waar wel een grote plaats ingeruimd wordt voor het gemeente-zijn door de week en waar, wat daarmee direkt verband houdt, ook heel duidelijk warmte is en waar men elkaar in vertrouwen kan nemen. Dus ik denk, dat deze warmte en ook deze kleinschaligheid volgens jongeren ontbreekt in de kerken en dat mede hierdoor ook vervreemding optreedt t.o.v. de ouders. Doordat de kinderen alleen de in het kader van de *dienst des Woords* gehouden monologen kennen, waarnaar ze geduldig en konsumptief mogen luisteren, zijn er voor hen weinig momenten waarop ouders en kinderen *samen* leren om naar de waarheid te zoeken. En met name omdat in onze tijd van arbeidsspecialisatie en uitbesteding van werk het „doen onderwijzen” (doopformulier) veel meer aandacht krijgt dan het zelf onderwijzen, zijn er weinig mogelijkheden voor „vertikale” (de generatie „doorsnijdende”) kontakten op het gebied van bijbelonderzoek, etc. Juist in deze zaken zou een enorm stuk contact en geloofsbeleving doorgegeven kunnen worden. Deze kloof is te illustreren aan de hand van een in Amerika gepleegd onderzoek. Men vroeg zowel ouders als kinderen resp. „Kunt u goed praten met uw kinderen”, „Kun je goed praten met je ouders?”

Van de ouders beweerde 80% goed met de kinderen te kunnen praten, terwijl slechts 20% van de jongeren zei goed met problemen bij de ouders terecht te kunnen.

Dus vanuit het oogpunt van contact zou het aanbeveling verdienen om niet alleen horizontaal (in leeftijdsgroepen) maar ook door de leeftijds-

kategorieën heen (in een gebedskring, een gezamenlijk je ergens voor in zetten — voor kerken of misschien bezig zijn voor Amnesty International —) in een kerkelijke gemeenschap met elkaar bezig te zijn. Hiermee in verband staat het wegdrukken van dingen als ervaring, gevoel en geloofsbeleving. De wijze waarop met name de eredienst (maar dit geldt ook voor het hele gemeente-leven in al zijn aspecten) is ingericht, kan jongeren heel gemakkelijk afschrikken, omdat er zoveel verbaal geweld op hen losgelaten wordt en het geheel nogal verrationaliseerd is. Emoties laten merken in een kerkdienst doe je niet. Iemand die „halleluja” roept, wordt minstens aangekeken met een blik van „voel je je wel gezond”? En als we zingen, dat we ter ere van onze God onze handen voor Hem opheffen (psalm 134), dan zullen de meesten van de mensen (niet eens bewust) hun handen stijf over elkaar houden.

2) Veel jongeren hebben het gevoel, dat het leven van kerkmensen niet in overeenstemming is met de leer. Blijdschap van het geloof, overgave van het gehele leven aan de Heer (als moment van de bekering en als dagelijks proces) en het onder alle omstandigheden rekening houden met de wil van de Heer, zijn elementen die vaak nog wel met de mond beleden worden, maar niet in de praktijk teruggevonden worden door de jongeren. Verder zal men ook vinden, dat de ouderen veel te intern gericht zijn en te weinig zijn betrokken op wat er in de wereld aan de hand is (zie ook onder 3).

Voor jongeren staan echtheid, openheid en authenticiteit hoog genoteerd. Ze verlangen geen gepolijste dogma's, maar authentieke en existentiële beleving. Als het leven niet in overeenstemming blijkt te zijn met de leer, dan hebben ze het liefst, dat dit konflikt ook duidelijk uitgesproken wordt. Er zijn dan twee wegen: Aan de ene kant zouden de ouderen kunnen toegeven, dat er inderdaad in hun leven een aantal dingen niet aanwezig zijn die er wel zouden moeten zijn (openheid dus voor korrektie, ook door jongeren); aan de andere kant zou ook de onzekerheid over een aantal centrale stellingen in de leer aan de jongeren doorgegeven kunnen worden, waardoor ze er begrip voor krijgen hoe in elke tijd opnieuw geprobeerd wordt te verstaan wat God ons in Zijn Woord te zeggen heeft.

Daarmee staat in verband, dat in het kerkelijk leven het vermanen van elkaar nog nauwelijks voorkomt. Wie durft nog een medegemeentelid eens aan te spreken op bepaalde dingen die werkelijk niet in de haak zijn of waar in een open gesprek eens met elkaar over van gedachten zou moeten worden gewisseld? Ik denk, dat deze moeilijkheid om de vermaning in de praktijk toe te passen heel nauw gekoppeld is aan het liefhebben van elkaar. In 1 Thessalonicensen 1 worden de beide „rollen” door Paulus dan ook met elkaar verbonden. Paulus zegt aan de ene kant „Ik heb jullie als een moeder geknuffeld en gekoesterd” en aan de andere kant (een paar verzen verder) „Ik heb jullie als een vader vermaand en onderwezen”.

Vermaning kan alleen ingebed zijn in het koesteren en het liefhebben van elkaar. Ontbreekt deze warmte, dan zal er snel een proces van individualisering op gang komen, waarbij mensen alleen nog maar trekken op bepaalde klubjes, bestaande uit mensen „die ons nou eenmaal lekker liggen”.

3) Hierboven heb ik al even iets genoemd van het evangelisatieaspect. Daar wil ik nu nog even op terugkomen, omdat dit iets is waar Youth for Christ zich speciaal op richt. Youth for Christ wordt wel de onbetaalde rekening van de kerk genoemd.

De kerk kwam er niet aan toe om de jeugd buiten de kerk te bereiken met het evangelie en in die zin is dan Youth for Christ ook ontstaan.

Hoewel daar de meningen intern ook wat over verschillen, ben ik van mening, dat je boven de beweging zou mogen zetten „Ter overname aangeboden”. Als de kerk deze „vergeten” taak weer op zich zou willen nemen, dan denk ik, dat dat een goede zaak zou zijn vanuit meerdere gezichtspunten. Ik noem hier alleen maar het feit, dat het gemeentelijk leven sterk kan veranderen door gericht te zijn op de mensen in onze omgeving die nog nooit de kans hebben gehad om op een verantwoorde wijze manier aanraking te komen met het evangelie van Jezus Christus. Iemand heeft wel eens sterk dit aspect benadrukt door te zeggen: „De kerk is het enige instituut, dat bestaat ten behoeve van de mensen die er geen lid van zijn”. Juist doordat veel gemeenten deze „missionaire” structuur nog niet of nauwelijks in de praktijk hebben gebracht, is het voor Youth for Christ ook moeilijk om een brug te zijn naar de kerk. Vanuit de actie-, bezinnings- en kontakmogelijkheden die de buitenkerkelijke jongere heeft gevonden binnen Youth for Christ, is de stap (die een noodzakelijk onderdeel vormt van de functie die Youth for Christ wil vervullen) naar de kerk vaak een heel erg moeilijke. Daarom zou het goed zijn als juist ook vanuit de kerk de hand wordt toegestoken aan deze jongere, en er allerlei mogelijkheden voor individuele begeleiding worden ontwikkeld.

4) Nog iets over de gerichtheid op Actie.

Iemand heeft eens de vraag opgeworpen: „Waarom raakt de kerk de jongeren kwijt?” Daarop kwam dan als antwoord: „Omdat de kerk de jongeren niet inschakelt”.

Ik denk, dat in deze laatste bewering veel waars zit. Een enkele keer mag

een jongere eens een bepaald tekstgedeelte voorlezen, of in een feestelijke dienst mag hij een keer met de kollektzak langs de rijen, maar ik denk, dat dit bij jongeren overkomt als „zoethouderij”. Uiteraard is het niet gemakkelijk om jonge mensen op een zinvolle manier in het kerkelijk leven in te schakelen. Daar is denkwerk voor nodig en daar zal het één en ander ook uitgeprobeerd moeten worden. Maar doet men dat niet, dan zullen in de toekomst de mensen gaan ontbreken die leiding kunnen geven in het kerkelijk leven. Ik meen, dat daarvan nu ook al de eerste tekenen te zien zijn. Als men niet op jonge leeftijd al gewend is om ingeschakeld te worden en om zelfstandig plannen te maken en die ook uit te voeren, dan zal men op latere leeftijd ook een generatie van mensen krijgen die niet hebben geleerd om initiatieven te nemen. Men zit wel met een vaag idee van een bepaalde activiteit die in principe wel gewenst wordt, maar er is niemand die de verantwoording daarvoor op zich wil nemen en eventueel zijn nek ook hiervoor wil uitsteken.

Het is u misschien wel eens opgevallen dat, als een kerkgebouw opnieuw geschilderd moet worden en als er financiën moeten komen om dit mogelijk te maken, dat dan het hele gemeentelijk leven rondom deze activiteit een enorme opbloei kan beleven. Men gaat een bazar organiseren, er zijn mensen die hiervoor de spullen gaan ophalen, er is een schildersploeg, huisvrouwen zijn aan het werk om de hele kerk eens een goede beurt te geven; kortom: jong en oud zijn bij het geheel betrokken.

Ik denk, dat dit niet alleen geldt voor dingen als het schilderen van een kerkgebouw, maar dat dit heel in het algemeen geldt voor externe zaken. We zijn vaak zo bezig met de eigen kleine dingetjes, dat we daarmee eigenlijk ons doel voorbij schieten. U kent misschien allemaal wel dat grappige voorbeeld van die bisschoppen die met z'n allen tijdens een groot concilie bezig waren over allerlei theologische zaken, terwijl de mohammedanen voor de muren stonden. Het centrale thema van dat concilie was: „Als er een vlieg in het wijwater valt, is dan het wijwater ontheiligd of is de vlieg daarmee geheiligd”.

Ik denk, dat daar iets inzit wat u hopelijk herkent. Een ander voorbeeld, dat ook in deze richting ligt, is dat er b.v. in gemeenteraden urenlang gepraat kan worden over hoe de nieuwe fietsenstalling eruit moet zien, maar dat de zaken van enige miljoenen als hamerstuk de vergadering passeren, omdat niemand zin heeft om zich daarover druk te maken.

Ik denk, dat de gemeente de uitspraak van Jezus „Geef en u zal gegeven worden” ook zou moeten betrekken op het gehele kerkelijk leven. Laten we dan maar gericht zijn op de mensen die „buiten” zijn en dan zullen jong en oud aan elkaar gesmeed worden om onze opdrachten wat dat betreft ook serieus te nemen.

Als heel konkrete, maar niet altijd tot het einde toe doordachte suggesties voor Opbouw, zou ik het volgende willen voorstellen:

- Zou er niet een artikelenserie kunnen komen, waarin modellen van gemeentelijk leven naar voren zouden kunnen komen. Misschien zouden modellen als „de kleine kerk”, „de missionaire gemeente”, etc., eens besproken kunnen worden. Vooral zou ook aandacht besteed kunnen worden aan de vraag hoe bepaalde leeftijdscategorieën tegen dergelijke voorstellen aankijken.
- Zou er niet een rubriek in Opbouw kunnen komen waarin een uitwisseling op gang kan worden gebracht betreffende projecten die in de verschillende gemeenten zijn uitgeprobeerd. Ik kan me voorstellen, dat een bepaalde gemeente zich inzet om een S.O.S.-centrale op te zetten. Hierover zou dan een verslag in Opbouw gezet kunnen worden met vragen als: „Hoe liep het”, „Welke mensen heb je nodig”, „Wat is de hoedanigheid van deze mensen (huisvrouwen, academici)”, etc.? Ook heeft men misschien in andere gemeenten weer ervaring met gastgezinnen en zijn er kontakten met opvangcentra. Andere woonplaatsen hebben weer een projekt lopen om te proberen een groot aantal studenten in één huis onder te brengen, onder begeleiding van een verantwoordelijk echtpaar. Ik denk, dat door het uitwisselen van deze en andere projecten, enorm veel mensen kunnen profiteren van de deskundigheid die elders wordt opgedaan.
- Misschien zou er ook wat aandacht moeten komen voor het getuige-zijn in deze wereld. Vragen over in hoeverre het getuige-zijn een luxe is kunnen m.i. best wel weer eens aan de orde worden gesteld. In hoeverre is het mogelijk, dat het evangelisatiewerk alleen aan een bepaalde commissie wordt gedelegeerd en dat de andere gemeenteleden alleen d.m.v. een bijdrage hieraan verbonden zijn? Kun je dit aspect van het christen-zijn wel uitbesteden? In hoeverre mag je ervan uitgaan, dat je dit niet moet organiseren, maar dat dat spontaan in de praktijk in de persoonlijke kontakten met mensen toch wel z'n plaats zal vinden?, etc.
- Misschien is een laatste mogelijkheid, dat er iemand vrijgesteld wordt die speciaal de gemeenten gaat dienen om kerkelijk opbouwwerk aan te slingeren of te bevorderen.

Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte

Centrum bureau:

Postbus 149, 3600 AC Maarssen

telefoon: 03465 - 60945 - 69192

Reformatorisch wijsbegeerte... nooit van gehoord?

Dan is dit een goede gelegenheid, om wat op de hoogte te geraken. Want, op het eerste gezicht mag het misschien lijken, dat „wijsbegeerte” „ver van uw bed” is, bij nader inzien valt dat erg mee.

Mogelijk heeft u weleens gehoord, dat Marx de filosofen opriep om niet langer de wereld te interpreteren (verklaren), maar haar te veranderen.

Welnu, daarin vergiste hij zich heerlijk.

Want, zoals een mens de wereld ziet, zo behandelt hij haar.

Overeenkomstig hetgeen een mens denkt en gelooft m.b.t. de wereld, het mens zijn, de zin van het leven, zijn taak en roeping... dienovereenkomstig handelt hij, richt hij zijn leven in, kiest hij. Kort gezegd: denken en doen zijn volledig op elkaar afgestemd.

Daarom is het (bewust) nadenken over vragen rond leven en samenleven zo belangrijk. Sterker nog: dat denken is zelfs onontkoombaar.

Ieder mens filosofeert toch — op zijn of haar wijze — over vragen als „wie ben ik?”, „wat is de zin van mijn leven?”, „wat is de zin van mijn handelen, van de geschiedenis?”, „wat mag ik doen of moet ik laten: of zijn er geen normen?”.

Kortom: wijsbegeerte is niet zover van uw bed als u misschien wel gedacht had. Daarom vertellen we u graag iets over de activiteiten van de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte uit Maarssen.

1. Deze stichting verzorgt wetenschappelijk onderwijs in de reformatorische wijsbegeerte aan de openbare universiteiten en hogescholen, en het is een unieke zaak dat op deze wijze nog een evangelisch geluid kan doorklinken op deze broedplaatsen van allerlei gesekulariseerde filosofieën en ideologieën.
2. Deze stichting belegt congressen en konferenties, en organiseert kursussen en studieringen of werkgroepen voor mensen-uit-de-praktijk: onderwijskrachten, vakbondsbestuurders, staffunktionarissen, predikanten, pastoraalwerkers, politici, huisvrouwen, ingenieurs... Zo is een studiering over „Arbeid”, zijn er „welzijnswerk-kringen”, is er een studiesectie „cultuur en techniek”. Zo zijn er kursussen: „filosofie en maatschappij”, „filosofie en christelijke gemeente”, „inleiding in de reformatorische wijsbegeerte”. (Vraag informatie op bovenstaand adres. Bij voldoende belangstelling komen we naar u toe met een cursus o.i.d.)
3. Deze stichting verspreidt een blad, BEWEGING, dat een hulp wil zijn bij een fundamenteel-evangelische bezinning op allerlei actuele problemen. Het verschijnt 6 keer per jaar, tel. minimaal 20 pagina's per nummer, is goed geïllustreerd, en kost toch maar f 20,— per jaar. Om u een indruk te geven van de inhoud, noem ik u een paar titels van artikelen:
 - Zinrijk leven (H. van Riessen, febr. '80);
 - Kernenergiedebat vraagt discipline (F. J. Mink, febr. '80);
 - Het ontzet van de mens door een Leids filosoof (J. Mastenbroek, febr. '80);
 - diverse artikelen over vorming, opvoeding en onderwijs in het oktober- en decembernummer van 1979;
 - Schepping en wetenschap (E. Schuurman, aug. '79).
 Zoals u ziet een rijke verscheidenheid. Vraag eens een proefnummer (of meerdere).
4. Tenslotte heeft deze stichting een verzend-boekhandel, waar u een rijke schat aan boeken, brochures, stencils, syllabi en dergelijke kunt vinden op het gebied van „geloof en wetenschap”, „filosofie” etc. Een boekenlijst wordt op aanvraag graag toegezonden.

Alle genoemde activiteiten worden grotendeels vervuld door vrijwilligers, en alle benodigde financiën worden bijeengebracht door vrijwillige giften en donaties.

Als u nadere informatie wilt, neemt u dan contact op met het bureau te Maarssen(-broek): Postbus 149, 3600 AC Maarssen (03465-60945 - 69192). Vraagt u op dat adres ook eens een proefnummer aan van BEWEGING. Of geeft u meteen op als abonnee (f 20,— per jaar).

En als u verder financieel wilt bijdragen, graag.

Als u f 45,— of meer bijdraagt, ontvangt u BEWEGING verder kosteloos, het abonnement is dan bij de donatie in begrepen.

Maar uiteraard mag u ook met een ander bedrag steunen. Ons gironummer: 1209598; bankrek. 53.90.43.796.

En... als gezegd... neemt u gerust contact met ons op, als u nadere informatie wenst.

Aad Biersteker,
hoofd Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte

1. In „Opbouw van 29-8-1980 schrijft ds H. de Jong m.i. waardevolle opmerkingen over Jeruzalem, zoals:

- het volk Israël is meer dan zijn staat;
- de staat Israël verdient echter geen voorrang in de rij der volken;
- de annexatie van oost-Jeruzalem geeft te denken;
- psalm 122 is niet meer van toepassing op de huidige stad, enz.

Bovendien maakt ds De Jong vermoedelijk terecht kritische kanttekeningen over typische Barthiaanse redeneringen. Of de Evangelische Omroep echter wel gelijkgesteld mag worden met één van zijn uitzendingen (het advies om nu over psalm 122 te preken) waag ik te betwijfelen. Het weekblad „Opbouw” wordt toch ook niet opgehangen aan elke uitlating van ds De Jong? Dat er tendenzen bij sommigen uit E.O.-kringen voorkomen, over Israël, die wat eenzijdig zijn, ben ik echter wel met ds De Jong eens.

2. In deze reactie gaat het mij evenwel niet om Jeruzalem of om de E.O., maar om de opvattingen van ds De Jong over christelijke politiek. In het genoemde artikel verdedigt hij een aantal stellingen, die, voorzover mij bekend, geen gemeengoed zijn in onze kringen. Weliswaar schrijft hij, dat bescheidenheid en ingetogenheid sleutelwoorden zijn voor de christelijke politiek en dat een chris-

ten, die het politieke veld betreedt de grootste terughoudendheid dient te betrachten; tegen die uitspraken heb ik geen bezwaren. Maar dan moet ds De Jong toch niet met grote stelligheid uitgangspunten voor de politiek lanceren, die m.i. onder ons geen instemming verdienen; ik hoop dat vragenderwijs te kunnen verduidelijken.

3. 1. Mag een christen Gods Rijk niet bevorderen met politieke middelen of is hij (als politicus) juist geïnteresseerd om zulks te doen?
2. Dient een christen-politicus uit te gaan van de totale Bijbel (Gods Woord) of dient hij zich hoofdzakelijk te beperken tot de algemene zendenwet?
3. Waarom vereenzelvigt ds De Jong politiek met macht?
4. Waarom beperkt hij de grondslag voor openbaar bestuur bijna geheel tot waarden, die buiten het geloof om door medeburgers beaamd (kunnen) worden?”

4. Het komt mij voor, dat vrijwel alle christelijke politieke partijen in hun statuten over deze problemen helderheid hebben geboden. Niet alleen de SGP, het GPV en de RPF, maar ook de AR en de CHU.

5. Ik zal het zeer op prijs stellen als ds De Jong (of eventueel redakteur mr. dr. J. Meulink) de vier bovengenoemde vragen wil bespreken. Het antwoord op deze problemen bestrijkt mijns inziens zelfs meer dan alleen het terrein van de christelijke politiek. Maar in elk geval dienen we met elkaar verder te komen over wat we bedoelen met christelijke politiek.

A. Kadijk, Dronten

De redactie heeft deze vragen genoteerd en hoopt daar later bij monde van één of meer op terug te komen.

* *De dag dat Tommy drie werd.*
prentenboek van Bedrich Fritta
tekst Mies Bouhuys
gebonden f 19,90.
Den Haag, uitgeverij Omnibus, 1980.

* *Voor Thomas op zijn derde verjaardag.*
fascimile-editie
gebonden in linnen band f 55,—
Den Haag, uitgeverij Omnibus, 1980.

Thomas (Tommy) is een joods tsjechisch jongetje dat op 22 januari 1941 werd geboren. Zijn ouders heetten Bedrich en Hansi Fritta. Dit joodse gezin kwam in 1942 aan in het concentratiekamp Theresienstadt, een doorgangskamp naar de afschuwelijke vernietigingskampen Auschwitz, Sobibor en Treblinka, waar soms 100.000 mensen waren bijeengedreven.

Bedrich Fritta was schilder en tekenaar, en hij werd evenals Leo Haas (buurman en vriend van Bedrich), en andere kunstenaars door de Duitsers tewerkgesteld in de tekenkamer van de bouwafdeling. Dit betekende dat zij niet direct werden doorgestuurd naar de vernietigingskampen. Bedrich Fritta en Leo Haas en hun respectievelijke gezinnen hebben hun verblijf in Theresienstadt op deze wijze twee jaar kunnen rekken.

In het geheim maakten zij ook tekeningen van het ghettoleven in het kamp, welke naar buiten het kamp konden worden gesmokkeld. Dit „illegale” werk werd echter ontdekt — ook al gebeurde het meestal diep in de nacht — en dit belastende tekenmateriaal werd zo'n ernstig vergrijp geacht dat Eichmann hen

zelf een verhoor afnam en zij op beschuldiging van „hoogverraad door middel van gruwelpropaganda” en de verspreiding daarvan in het buitenland, werden veroordeeld tot gevangenisstraf in de zgn. „Kleine Festung” van de Praagse Gestapo.

Na drie maanden werden Bedrich Fritta en Leo Haas naar Auschwitz doorgestuurd. Acht dagen na het transport overleed Bedrich in de ziekenbarak. Hij was aan het einde van zijn krachten en de moed om te overleven was hem totaal ontzonken. Zij vrouw Hansi Fritta overleed achtergebleven in de cel reeds spoedig en Erna Haas was in staat zich met inspanning van al haar krachten een jaar in eenzame opsluiting te bekommeren om Tommy die bij de bevrijding van Theresienstadt pas 4 jaar oud was.

Leo Haas overleefde de concentratiekampen eveneens. Hij en zijn vrouw ontfermden zich na de oorlog over Tommy maar zij waren te zeer geschokt door de doorstane spanningen en ellende dan dat zij hem een goed tehuis konden geven. Leo had geen tijd voor Tommy en Erna was een geesteszieke vrouw geworden die Tommy vaak sloeg, hem soms aan de tafel vastbond, hem de mooiste cadeautjes gaf om ze vervolgens weer af te pakken en er in feite voor zorgde dat hij altijd bang was om naar huis te gaan en zelfs een keer uit angst voor zijn stiefmoeder in de kelder overnachtte. Tommy bracht enige tijd door in een studenteninternaat in Praag en leerde na zijn diensttijd in het tsjechische leger zijn latere vrouw Vera kennen. In 1967 verhuisden zij naar West-Duitsland waar hij thans als bibliothecaris in Mannheim werkzaam is. Bovenal is hij de gelukkige vader van een gezin met vier kinderen.

Leo Haas is de enige getuige geweest die na de oorlog de plaats wist op te sporen waar Bedrich Fritta zijn tekeningen en prentenboek voor Tommy had verborgen, want niet alle „illegale” tekeningen werden door de Duitsers gevonden. Zij waren goed bewaard geble-

ven doordat zij in de schuilplaats van een muur aan ieders oog onttrokken waren gebleven.

Leo Haas heeft deze unieke verzameling tekeningen aan Tommy overhandigd op zijn achttiende verjaardag en de facsimile-uitgave van het prentenboek is daarmee niet alleen voor Bedrich's zoon, maar ook voor zijn vier kleinkinderen, en niet in de laatste plaats voor alle kinderen die hiervan getuigen kunnen zijn een ongelooflijke ervaring — alléén al door dit tragische bewogen verleden waarin de tekeningen zijn ontstaan.

Slechts weinig tekeningen in deze facsimile-uitgave herinneren daadwerkelijk aan het gruwelijke kampeven. Eigenlijk alleen de titelpagina, die luidt: „Voor Thomas op zijn derde verjaardag in Theresienstadt, 22 januari 1944". We zien kleine Tommy staan, zonder luier, op een donkere beslagen dekenist, terwijl hij door de opening van een ruwe bakstenen muur naar buiten staart, waar hij een vogel, en een kaal boompje ontwaart.

Het is een eenvoudig tekeningetje, eigenlijk gruwelijk in zijn eenvoud, en in zijn ontmaskerende „Aussage".

De overige tekeningen onthullen hun reliëf en levenskracht vooral aan het feit dat zij in een mensonterende, angstaanjagende omgeving zijn ontstaan. Want bijzonder zijn deze tekeningen niet vanwege hun artistiek of creatief gehalte. Maar het feit dat een vader voor zijn driejarige zoontje het plan maakte om eigenhandig een reeks prentenboeken te tekenen daar in Theresienstadt is een daad die nauwelijks naar waarde wordt geschat als wij daaraan het predikaat „document humain" toekennen.

De tekst van Mies Bouhuys in „De dag dat Tommy drie werd" is wat de achtergrond van het leven in het concentratiekamp betreft geslaagd te noemen. Het boek is in twee gedeeltes verdeeld. Het eerste luidt zoals de titel en beslaat 46 pagina's. Het tweede gedeelte heet „De reis van Tommy en zijn vader" en beslaat 42 pagina's.

Mies Bouhuys is er m.i. voorbeeldig in geslaagd zich niet alleen in de wereld van de concentratiekampen in te leven, maar ook deze wereld te verwoorden voor kleine kinderen. Het is een grote opgave om de ontferming van mensen, die veel dieper in levens ingrijpt dan fysieke pijn, voelbaar te maken en onder woorden te brengen. Een knap stuk werk.

Het tweede gedeelte acht ik wat minder geslaagd. De tekstgedeelten bij een achtereenvolgende reeks plaatjes bestaan hier uit twee-regelige versjes en zijn m.i. net iets té moralistisch getint.

Zoals een plaatje van de sterke bokser, dat in de facsimile-uitgave één uit de reeks van mogelijke toekomstige beroepen voor Tommy is (de ingenieur, de detectieve, de bokser, de schilder, de zakenman, de generaal) en dat bij Mies Bouhuys voorzien wordt van de volgende tekst:

„Op reis in de wereld — dat weet iedereen —
kom je er niet met sterk-zijn
alleen."

En bij de detectieve wordt vermeld:
„Ook niet door altijd, waar je maar
gaat,
te speuren naar boosheid, geloven
in 't kwaad."

Het is jammer dat hier een „christelijk sausje" de plaatjes moet redden, plaatjes die op zichzelf heel sprekend zijn. Daardoor krijgt het boek een wat dubbelzinnig karakter, omdat de plaatjes (in het tweede gedeelte) in een andere context gebruikt worden, bijna commercieel gebruikt — of liever misbruikt — worden.

Daarom hoop ik dat de mensen vooral de facsimile-uitgave zullen aanschaffen, omdat daarin ook een ontroerend voorwoord is opgenomen van zowel Leo Haas, als Thomas Fritta-Haas, voldoende om het schrijnende leed op de achtergrond van dit indrukwekkende prentenboek te verduidelijken en dat welsprekender is dan welke moralistische lessen dan ook.

M. de Klijn

kerknieuws

Heerde — Praeses kerkeraad: W. Meijer, 2e Hoornerv.weg 9, 8181 LT Heerde, tel. 05782-2866.

Scriba: E. W. Kedde, Julianalaan 3, 8181 AR Heerde, tel. 05782-1317.

Haren — Scriba van de Ned. Geref. Kerk te Haren is: E. Werkman, Perlaan 3, 9752 GN Haren.

Prof. C. Veenhof — Prof. Veenhof woont nu: Schouwlaan 6, Oudemirden.

Amsterdam — N.G.J.C.-startavond — Het Nederlands Gereformeerd Jongeren Contact gaat ook dit seizoen weer vol goede moed van start.

Wij hopen weer maandelijks bijeenkomsten te organiseren waar Ned. Gereformeerde jongeren, en belangstellenden (!) elkaar kunnen ontmoeten, en zo vrienden en kennissen op kunnen doen. De kring is beslist niet alleen voor studenten, maar voor alle jongeren in de leeftijd van plm. 17 tot 25 jaar, en wie verder wil komen.

In het bijzonder willen we mensen die dit seizoen nieuw in Amsterdam gaan wonen uitnodigen om te komen.

Op deze avonden wordt meestal eerst een onderwerp behandeld, waarna er uitgebreid gelegenheid is hierover door te praten, en anderszins gezellig bezig te zijn.

De eerste bijeenkomst zal zijn op **dinsdag 23 september** in 'Het Kruispunt', 2e van der Helststraat 1a (Oud-Zuid, bij Ceintuurbaan en Sarphatipark), **aanvang 20.00 uur**. Dominee De Jong zal dan spreken over 'gezag'.

Inlichtingen bij: Ds H. de Jong, Jan van Eijkstraat 2-III, Amsterdam, tel. 020-731102; Jan Marius Louwerse, Frans Halsstraat 31-IV, Amsterdam, tel. 020-712516.

Nederlands Gereformeerd Seminarie — Zoals ieder jaar wordt het cursusjaar (het vijfde) van het Ned. Geref. Seminarie ook nu in september geopend met een openbare bijeenkomst. Dit jaar D.V. op vrijdag 19 september in het kerkgebouw aan de Westvest te Schiedam.

Na de opening door de voorzitter hopen te spreken ds A. H. Algra uit Slidrecht en br. Jac. Eikelboom. Ds Algra geeft lessen in de Ned. Kerkgeschiedenis en zijn toespraak onder de titel „Op-leiding in een benarde tijd" zal daar blijk van geven. De heer Eikelboom, lid van de Raad van Toezicht en Advies, laat een kijkje nemen in de Zaan-damse collegezaal en spreekt over „Re-formatorisch Onderwijs". De avond loopt uit op een slotwoord en — het belangrijkste van alles — voorbede bij monde van ds J. D. Janse uit 's-Gravenhage.

Leven in het Verbond — (Ondertitel: Gods afspraak serieus nemen). Schets referaat Vrouwen-contactdag te Zwolle, D.V. zaterdag 27 september 1980.

a. God heeft van zijn kant het initiatief tot de Verbondsluiting met zijn volk genomen. Het Verbond heeft echter wel een tweezijdig karakter. Er zijn twee delen: belofte en eis. Belofte (Gen. 17:1-7) Eis (Gen. 7:9-14) N.T., resp. Hand. 2:39 en Hand. 2:40. Zie verder het Doopsformulier.

b. Voor de werkelijke funktionering van de Verbondsrelatie gaf de HERE zijn wet als zijn liefdesverklaring. (De tien Woorden van het Verbond aldus Luther) (Ex. 20:1-17 en Deutr. 5:6-21). c. Er is in het Verbondsverkeer van Jahwèh met zijn volk sprake van zegen en vloek (Deutr. 28). Dat is niet alleen een oud-testamentische aangelegenheid (zie Matth. 8:11, 12 en Matth. 25:1-13).

d. In de prediking van het evangelie wordt de hele Verbondsgemeente ver-

troostend en vermanend aangesproken. Daarin klinkt binnen het raam van de verkondiging van de belofte de oproep tot geloof en bekering door: „Verbonds-kinderen zijn geen kwaliteitskinderen, maar gevallen zondaren" (G. Boer). Er zijn wel tweeërlei kinderen van het verbond, maar er bestaat geen tweeërlei Verbond (Calvijn).

e. In de evangelisatie hebben wij in doorsnee te maken met afvallige en afgedwaalde bondelingen. Hier zij men op zijn hoede voor een moderne algemene Jezusreligie. De Heiland kwam trouwens niet om een stel losse individuen zalig te maken hoezeer de genade ook partikulier mag zijn. Jezus zegt: „Ik red MIJN VOLK van hun zonden" (zie Matth. 1:21). Het gaat overigens meer om Gods Woord (toezegging) dan om ons antwoord (geloofsbelijdenis).

f. De Heilige Doop is het teken van het Verbond der genade en zegel van de belofte. (Zie H. Cat. Zondag 26 en 27). Ook het Heilig Avondmaal is door Christus geplaatst in het kader van het Verbond (Matth. 26:28 en Luc. 22:20). (Zie verder H.C. Zondag 28 vr. en antw. 77 en Zondag 29 vr. en antw. 79).

g. Leven in het Verbond is met een gelovig hart luisteren naar de prediking, Doop en Avondmaal gebruiken tot Gods eer en eigen zaligheid en de HERE in het gebed aanspreken over zijn beloften (Calvijn) om zo een getuige van Christus in deze wereld te zijn. In die weg wil onze hemelse Vader zijn Heilige Geest geven (Luc. 11:9-13 en H.C. Zondag 45, vr. en antw. 116).

Enige literatuur: 1. A. Janse: „Leven in het Verbond", Kampen 1937. 2. Prof. dr W. van 't Spijker, „Zijn Verbond en Woorden", Goudriaan 1980. 3. Ds W. H. v. d. Vegt, „Het Verbond der genade bij Calvijn", Aalten z.j. 4. Ds W. Vis, „De naam Jezus", Preek over Zondag 11 H. Catechismus in de bundel: „De lok-roep der verzoening", Zwolle 1979. 5. Ds G. Visee, „Ons aller Moeder" (de kerk: Woord en Sacramenten), Goes '61.

nieuws uit breder kring

Morgenland-zending — Op zaterdag 20 september a.s. wordt een zendingsdag van de Morgenland-zending gehouden. Plaats: Hervormd Wijkcentrum „Ons Huis", Jac. van Ruisdaelstraat 64 te Utrecht. Tijd: 10.30-13.00 uur.

Ds R. Brecheisen uit Straatsburg, directeur van de Action Chrétienne en Orient (Morgenland-zending) hoopt aan de hand van dia's te spreken over zijn reis naar Libanon, Syrië en Iran (voorjaar 1980).

Verder zullen spreken: mevr. C. W. Groenenboom, die van 1961 af in Libanon werkt en de heer Herman Takken, die in oktober a.s. voor het eerst, met zijn gezin, naar Libanon hoopt te vertrekken.

Er is een stand met armeense handwerken en andere oosterse artikelen, die te koop zijn. Belangstellenden zijn van harte welkom!

Nieuws uit de genoemde landen is van actueel belang, zowel voor jongeren als voor ouderen.

Het gebouw is te bereiken met bus 3, richting Pr. Hendriklaan, tot halte Diaconessenhuis.

De heer Herman Takken en zijn vrouw Jansje Takken-de Jong hopen op zondag 21 september a.s. in een kerkdienst worden uitgezonden. Deze dienst zal plaatsvinden om 16.30 uur in de Jeruzalemkerk, W. A. Scholtenstraat 27, Groningen, en geleid worden door de Chr. Geref. predikant ds K. J. Velema.

Internationaal Christelijk Studiecentrum, Jacob Honigstraat 49, 1035 XW A'dam en **Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte**, Postbus 149, 3600 AC Maarssen — Onder auspiciën van het Internationaal Christelijk Studiecentrum en

Het augustusnummer van

BEWEGING reformatisch wijsgerig informatief

is opnieuw een thema-nummer:

De VU in 't honderd (VU 100 jaar)

Inhoud:

- ★ Prof. dr. ir. E. Schuurman — De Vrije Universiteit 100 jaar
- ★ Prof. dr. ir. E. Schuurman — Wetenschap en samenleving
- ★ Prof. dr. S. Griffioen — Christelijke wetenschap: noodzaak en blijvende verlegenheid
- ★ Drs. P. Blokhuis — Wetenschap vraagt om zorg
- ★ Drs. H. G. Geertsema — Kijk op theologie: fragmenten
- ★ Drs. G. Groenewoud — Bezinning aan de VU

Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte,

Postbus 149, 3600 AC Maarssen - telefoon 03465-60945/69192

Antwoordstrook

Opsturen in open, ongefrankeerde enveloppe aan CRW, Antwoordnummer 33, 3600 VB Maarssen

JA,

☐ stuur mij het augustus-nummer BEWEGING 80 (gratis)

☐ noteer mij als abonnee op BEWEGING 80 (f 20,— p.j.)

Naam:

Adres:

Postcode: Plaats:

het Centrum voor Reformatische Wijsbegeerte is in september weer gestart met studieringen voor christenen die werkzaam zijn in het welzijnswerk. Doel is d.m.v. gesprek, studie, rollenspelen e.d. bezig te zijn met persoonlijke vragen die voortvloeien uit de aard van de werkzaamheden en daardoor de situatie van geholpen, helper en organisatie te verbeteren. Informatie en opgave bij: CRW, Postbus 149, Maarssen, tel. 03465-60945.

Nieuwe cursusjaar R.B.S. — Zaterdag 30 augustus j.l. werd in Zeist het 9e cursusjaar van de Reformatische Bijbelschool geopend. 's Morgens waren ouders van studenten en vrienden van de school aanwezig bij een informele en gezellige ontmoeting in het feestelijk versierde schoolgebouw aan de Slotlaan. Dat pand verschaft aan 70 studenten lesruimte terwijl het internaat aan zo'n 30 jonge mensen plaats biedt. De school verzorgt een opleiding tot o.a. godsdienstonderwijzer(es), evangelist(e), zending(e) etc.

's Middags werd tijdens een kerkdienst het studiejaar formeel geopend. De voorzitter van het Bestuur van de R.B.S., de heer G. van Oord, introduceerde de nieuwe studenten, 18 voor de éénjarige Vormingskursus en 18 voor het 1e jaar van de driejarige opleiding. De heer J. Vuijk, lid van het Algemeen Bestuur, hield een toespraak over Matth. 11, waarbij hij o.a. de plaats van de christen in het huidige lijdsbestek schetste en met name de Bijbelschoolstudent opriep om volop in de werkelijkheid van het leven te staan. Gedurende de hele dag werd in de school een bazar gehouden ten bate van de actie „Honkvast” voor de nieuwe behuizing van de R.B.S. In totaal was de opbrengst van deze bazar plus de in de kerk gehouden kollekte ruim f 10.000,—.

Van de redactie

Een trouw lezer van ons blad bood de redactie een complete uitgave van de registers alle jaargangen (t.m. 1979) van ons blad aan.

Ook voor geïnteresseerde lezers van ons blad is deze uitgave te verkrijgen, en wel tegen de kostprijs van plm. f 11,—. Bestellingen kunt u richten aan de redaktiesekretaris.

DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE VERENIGING VOOR KINDERBESCHERMING

vraagt voor een te openen gezinshuis in Utrecht of omgeving

een echtpaar

met of zonder eigen kinderen.

In het gezinshuis wonen vier kinderen, in de leeftijd van ca. 12-16 jaar, die niet naar hun eigen gezin terug kunnen en voor wie een pleeggezin (nog) niet mogelijk is.

Wij denken aan een echtpaar in de leeftijd van 25-40 jaar. Naast liefde voor het kind is het nodig om zich in te kunnen leven in de probleemsituaties waarin het kind kan verkeren.

Wij verwachten dat men de kinderen opvoedt vanuit een christelijke levensbeschouwing.

Vanuit de instelling is er in ruime mate begeleiding door de maatschappelijk werkster.

Van het echtpaar wordt verwacht dat het voor een eigen gezinsinkomen blijft zorgen. Voorts wordt er een goede financiële regeling met de gezinshuishouding getroffen.

Het echtpaar krijgt de beschikking over een ruime woning.

Na ontvangst van schriftelijke reacties, worden belangstellenden uitgenodigd voor een informatieve bijeenkomst.

Uw brief kunt u richten aan de Chr. Geref. Vereniging voor Kinderbescherming, afd. gezinshuis, t.a.v. Mevr. Mr. M. P. v. d. Schaaf, Donaudreef 21 te Utrecht.

... want de HERE is goed,
Zijn goedertierenheid is tot in
eeuwigheid,
en Zijn trouw tot in verre geslachten.
Psalm 100 : 5

Met dank aan God berichten wij u
de geboorte van onze zoon

Johannes

Hans is een broertje van:
Teun, Jaap, Piet, Agnes,
Theo en Christa.

P. Dekker
M. Th. I. Dekker-Groen

10 september 1980
Groeneweg 36
3851 KB Ermelo

Tijdelijk adres: Ziekenhuis Salem, K. 103.

VROUWEN-CONTACTDAG 1980

Zaterdag 27 september D.V.
te Zwolle, Zuiderkerk,
Zuiderkerkstr., hoek v. Karnebeekstr.
Aanvang 10.30 uur

Thema:
„Leven in het verbond”
door

Drs O. Mooiweer te Enschede

Programma's aan de kerk verkrijgbaar
kosten f 5,00
(inclusief 2 consumptiebonnen)

Van de administratie

Zijn er nog abonnees onder ons die jaargangen van Opbouw kwijt willen? Graag even een telefoontje aan de administratie 03434-4288.

Hartelijk dank bij voorbaat.

De Gereformeerde Sociale Akademie "de Vijverberg" te Ede

uitgaande van de Stichting ter Bevordering
van Gereformeerd Sociaal Pedagogisch
Onderwijs

zoek voor zo spoedig mogelijk :

**a) een docent(e)
wijsbegeerte (full-time)**

**b) docent(en)
maatschappelijk
werk (mnl. of vrl.)**

m.b.t. het geven van lessen theorie en
methodiek en de daarmee samenhangende
taken (totaal 33 uren beschikbaar).

Vereist: Voortgezette Opleiding.

Gegadigden voor beide functies moeten
volledig kunnen instemmen met doel en
grondslag van de akademie.

Nadere inlichtingen worden graag verstrekt
door ds. A. Romein, tel. (08380) 1.91. 68.

Sollicitaties - zo spoedig mogelijk - te
richten aan de sekretaris van de stichting,
de heer I. A. Kole, Prins Bernhardstraat 36,
2825 BE Berkenwoude.

gereformeerde sociale akademie
de vijverberg te ede

GEEFT UW ADVERTENTIES SCHRIFTELIJK OP

Uiterlijk tot dinsdagmorgen, 10 uur, dient het materiaal in ons
bezit te zijn.

Voor al uw
handels- en familiedrukwerk - boeken en folders
is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist